

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 598.2 : 502.055 (477)

РЕКОМЕНДАЦІЇ З КІЛЬЦЮВАННЯ ПТАХІВ В УКРАЇНІ (до 110-річчя наукового кільцювання птахів)

А. Т. Затушевський, І. В. Шидловський

Затушевський А. Т., Шидловський І. В. Рекомендації з кільцювання птахів в Україні. Зроблений опис усіх серій кілець Українського центру кільцювання птахів. Запропоновані серії кілець для кільцювання 253 видів птахів фауни України. Описана методика затискання і розгинання різних типів кілець.

Ключові слова: птахи, кільця, кільцювання, Україна.

Адреса: Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Грушевського, 4, м. Львів, Україна, 79005, e-mail: zoomus@franko.lviv.ua

Zatushevsky A. T., Shydlovsky I. V. Recommendations on the Ringing of Birds in Ukraine. The description of all ring series of the Ukrainian Bird Ringing Centre is given. The ring series for ringing of 253 species of Ukrainian birds is proposed. The methodology of closing and opening different ring types is described.

Key words: birds, rings, ringing, Ukraine.

Address: Lviv National University named after Ivan Franko, Hrushevsky st. 4, Lviv 79005 Ukraine, e-mail: zoomus@franko.lviv.ua

Історія мічення птахів

Історія мічення птахів налічує понад 2000 років. Перша згадка про це датується приблизно до 218–201 рр. до Р. Х. (Fisher, Peterson, 1964; цит. за De Beer et al., 2001). У той час римський легіонер використав ластівку для зв'язку з оточеним гарнізоном. Він прив'язав їй до лапки вузлики, які означали час атаки на ворогів. Пізніше, в Середні віки, соколятники прикріплювали металеві пластинки або стрічки до лапок своїх птахів. Таким чином, перші маркування птахів були «практичними», бо нитки, стрічки і пластинки містили інформацію, важливу для власника птаха: ці стрічки несли аристократичні печатки власників і тренерів.

Мітити птахів у наукових цілях запропонував данський учитель з міста Виборг Ганс Христіан Мортенсен (Christian Mortensen) у 1899 році. Він одягнув кільця зі своєю адресою та порядковим номером на 165 молодих шпаків *Sturnus vulgaris*. Спочатку Мортенсен виготовляв цинкові, а потім алюмінієві кільця. Наступного року була отримана перша інформація про місця зимівлі шпаків. Набагато більше інформації дослідник отримав, кільцюючи малих чирянок *Anas crecca*: зі 102 за кільцюваних особин, він отримав 21 зворот. Такі приголомшливі результати стали причиною розвитку кільцювання: через кілька

років після його експериментів орнітологи Старого і Нового світу почали масово кільцювати птахів. Через чотири роки на балтійському узбережжі Німеччини була започаткована перша державна програма кільцювання птахів («Vogelwarte» at Rossitten).

В Україні мітити птахів почали понад сто років тому. Зокрема, засновник біосферного заповідника «Асканія-Нова» Ф. Є. Фальц-Фейн одягав на шиї білих лелек і журавлів кільця з циліндриками, в які вкладав написані кількома мовами записки з інформацією про дату кільцювання та проханням повідомити про умови знахідки птаха. У 1892 р. в Центральній Африці був знайдений журавель, помічений таким способом того ж року в «Асканії-Новій». Варто згадати також, що умовою участі голубів членів Київського товариства голубиноного спорту в 1893 р. у змаганнях була наявність кілець згадуваного товариства (Бюлетень..., 2000).

Кільцювання птахів кільцями в Україні (а також усій Російській імперії) бере початок також від «Асканії-Нова», де у 1907 році Ф. Фальц-Фейн і Т. Рибергер одягли на двох птахів кільця «Rossitten». До 1923 р. вони за кільцювали такими кільцями 1908 птахів (Бюлетень..., 2000).

У 1912 р. з'явилися перші російські кільця з написом «Ornithol. Komitet Moskwa», якими почали користуватися і на теренах України. З 1924 до 1934 рр. на території України, крім згаданих «росіттенівських» і перших «московських» кілець, птахів кільцювали ще й кільцями з написом «Moskwa БЮН» — Біологічної станції юних натуралістів.

В Україні кільця були вперше виготовлені у 30-х роках. Всеукраїнська спілка мисливців і рибалок виготовила невелику партію кілець для качок із написом «Charkow, ВУСОП». Але ця спроба виявилася невдалою через відсутність належного обліку виданих кілець і звітності про їх використання. Була отримана інформація про знахідки декількох птахів з цими кільцями, але не можна було з'ясувати дані кільцювання (Бюлетень..., 2000). У Радянському Союзі, кільцювання птахів координувало Центральне бюро кільцювання птахів Комітету із заповідників (пізніше - Центр кільцювання птахів АН СРСР). Після розпаду СРСР, у травні 1992 р., Президія НАН України на базі Інституту зоології створила Український центр кільцювання птахів (УЦКП), який сьогодні координує кільцювання на території України. У 1997 р. Україна, як повноправного члена, було прийнято до спілки європейських національних центрів кільцювання (EURING).

До 1994 р. в Україні користувалися «московськими» кільцями, оскільки своїх ще не було. У 1994 році силами працівників УЦКП було виготовлено 40 тис. кілець з написом «Kiev». Ними того ж року кільцювали птахів на станції «Лебедівка». Наступного року, на замовлення УЦКП, фірма «Aranea» (м. Лодзь, Польща) виготовила кільця, які відповідали міжнародним стандартам. Усього в той час використовували дев'ять серій кілець (Бюлетень..., 2000). Починаючи з 2004 р., крім «Aranea», українські кільця виготовляє фірма «Porzana Ltd» (Великабританія). Від початку 2009 р. УЦКП вже має 21 тип кілець, що дає змогу мітити всіх птахів фауни України (табл. 1).

Отже, кільцювання птахів в Україні має досить давню історію та добрі традиції, але до цього часу для українських орнітологів залишаються актуальними питання методичного характеру: як правильно кільцювати?, «кого і чим» кільцювати?, як правильно оформляти звіт? і т.п. Хоча, під час укладання договорів із кільцювальниками, співробітники УЦКП детально інструктують їх щодо правил кільцювання та звітності, однак це не вирішує проблеми відсутності детальних письмових інструкцій.

Першими спробами прояснити ситуацію з питанням: «які види птахів якими кільцями кільцювати?» були публікації в Інформаційних матеріалах ЗВ УОТ (Шидловський, 1997) і Систематичному списку... (2002), в яких для майже 250 видів птахів були вказані серії кілець. Оскільки ці джерела були надруковані малим накладом, вони практично стали бібліографічною рідкістю. Пропонована стаття має на меті донести до орнітологів, які кільцюють птахів на території України, інформацію та вимоги щодо використання кілець УКЦП.

Питань, які стосуються визначення птахів, ми не торкаємося, а наголошуємо на кількох основних правилах кільцювання, які повинні пам'ятати всі, хто займається цією справою.

Правила кільцювання

(згідно з Н. В. Виноградовою зі співавт. (1976), з нашими доповненнями)

- 1. Перш, ніж закілцювати птаха, його необхідно ВИЗНАЧИТИ.**
- 2. ПТАХІВ, ЯКИХ НЕ ВИЗНАЧИЛИ, КІЛЦЮВАТИ НЕ МОЖНА!**
- 3. Перед тим, як одягнути кільце, необхідно звірити й записати його серію та номер у зошит (звіт), навіть якщо кількома секундами раніше з цієї ж сотні кілець було одне взяте, оскільки інколи кільця губляться або зрідка можуть дублюватися. Якщо кільцювальник працює не сам, він повинен чітко сказати номер кільця, щоб помічник за ним записав. Але в жодному випадку не навпаки! Той, хто веде записи, повинен писати тільки ПОЧУТЕ від кільцювальника.**
- 4. У зошиті (і, відповідно, у звіті) необхідно вказувати тільки абсолютно достовірну інформацію.** Не можна вказувати підвид птаха опираючись на географічне положення місця кільцювання щодо ареалу. Якщо немає впевненості у визначенні статі та віку птахів, то їх не вказують. Неприпустимо писати у звіті: ♂? F? sad? — такі питання однаково залишають невирішеними. Краще в примітках вказати, які з ознак викликали сумнів.

Крім цих правил, є ще одне, яке співзвучне з основним правилом лікарів, і його мають пам'ятати всі, без виключення, кільцювальники:

НЕ НАШКОДЬ ПТАХУ — ВІД ТЕБЕ ЗАЛЕЖИТЬ ЙОГО ЖИТТЯ!

Це означає, що від моменту встановлення сітки чи пастки — і до моменту відпускання птаха, необхідно думати про його життя, оскільки якщо:

- сітки будуть встановлені неправильно — птахи можуть у них загинути;
- поспішати під час виплутування птаха або робити це неправильно — можна покалічити йому лапи, крила тощо;
- довго визначати птаха — можна так його пом'яти, що він не зможе літати або стане легкою здобиччю хижаків;
- неправильно випускати птахів — вони теж можуть покалічитися.

Кільцювання

Як правильно тримати птаха в руках

Безпечне (для птахів) кільцювання розпочинається з правильного тримання. Загалом, прийнятими є два способи тримання птахів, але залишається головне правило — птаха необхідно тримати так, щоб при спробі вирватися він сам себе не травмував!

Стандартне тримання

За методикою радянських західних орнітологів (Виноградова и др., 1976; Busse, 2000), птаха необхідно тримати так, щоб він ногами сам тримався за мізинець (фактично «стояв» на пальці (Busse, 2000) або лежав у руці (Виноградова и др., 1976)); його голову слід держати між вказівним і середнім пальцями (рис. 1). Якщо кільцювальник правша — то птаха тримають лівою рукою і права лапка птаха, на яку накладають кільце, залишається вільною.

Обернене тримання

Серед західних орнітологів прийняте й обернене тримання, при якому птах розташований головою вниз, і підтримуваний мізинцем, безіменним і великим пальцями, а лапка для накладання кільця фіксується пучками вказівного і великого (рис. 2; De Beer et al., 2001).

Кільця

Кільця для кільцювання птахів відрізняються розмірами, формою та матеріалом, з якого їх виготовляють. Для кільцювання птахів використовують металеві та пластикові кільця.

Пластикові кільця

Кільцювання кольоровими пластиковими кільцями (рис. 3) дає багато додаткових можливостей, оскільки птахів можна маркувати індивідуальними кольоровими кодами, а, відповідно, й розпізнавати їх у природі з відстані.

Пластикові кільця продаються «десятками» одного кольору, на спеціальних стержнях. Для проведення кільцювання необхідно мати спеціальну алюмінієву «лопатку-розтискач» (рис. 3), яка призначена для одягання кілець на лапку. Вона додається до кілець у комплекті та має підігнані розміри до кожної серії; без неї одягнути кільце на лапку птаха дуже важко. Для того, щоб одягнути пластикове кільце на лапку птаха, необхідно вдягти його на «лопатку» і посунути по ній ближче до ручки (оскільки робоча частина

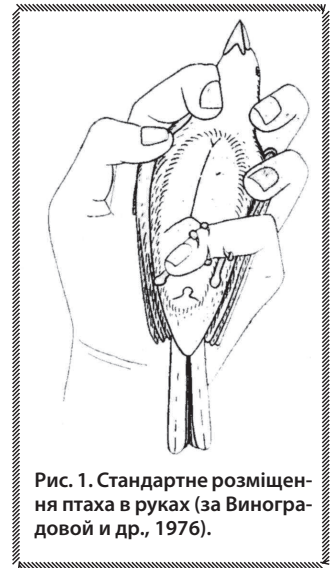

Рис. 1. Стандартне розміщення птаха в руках (за Виноградовою и др., 1976).

Рис. 2. Обернене тримання птахів (за De Beer et al., 2001).

Рис. 3. Кольорові кільця та «лопатка» для їх одягання.

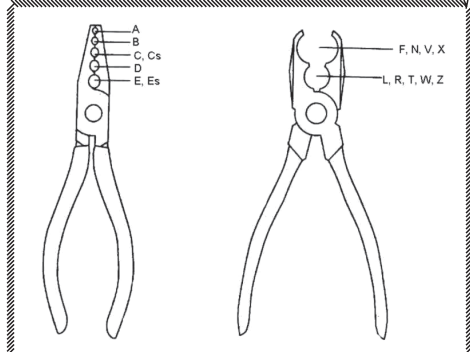

Рис. 4. Малий і великий затискачі для кілець (за Redfern, Clark, 2001).

в цьому напрямку розширюється, то кільце буде «відкриватися», тобто з'явиться щілина в яку має вміститися лапка) і після цього одягнути кільце на лапку. Необхідно врахувати, що «лопатка» має дві поверхні, з них тільки одна робоча (жолобом вгору), тому одягати кільце на «лопатку» необхідно так, щоб щілина відкривалася над жолобом, у який має потрапити цівка. Після цього необхідно акуратно змістити кільце з «лопатки», слідкуючи, щоб випадково не защемити кільцем шкіру. Вказані операції потребують певних навичок, оскільки виконувати їх необхідно однією рукою, другою утримується птах.

В Україні, на жаль, кольоровими пластиковими кільцями орнітологи практично не користуються, можливо через те, що вони дорожчі, й купити їх можна тільки безпосередньо у закордонних виробників, які їх виготовляють (для того щоб купити у них кільця, необхідно мати сертифікат (ліцензію) на кільцювання). Для куликів кольорове мічення здійснюється за дозволом міжнародного координатора з кільцювання, ним же й надається пластик для виготовлення кілець. Зокрема для видів куликів з європейсько-африканськими зв'язками, координатором є Dr. Rob Robinson (IWSG Colour-Marking Co-ordinator, c/o BTO, The Nunnery, Thetford, Norfolk IP24 2PU, Great Britain; e-mail: rob.robinson@bto.org). Про новини щодо кольорового кільцювання птахів у Європі можна довідатися з сайту: www.waderstudygroup.org. Існує також електронна розсилка інформації про кольорове кільцювання птахів (головна сторінка): <http://groups.yahoo.com/group/cr-birding> (Информационные материалы..., 1999; Лебедева, 2003).

Металеві кільця

Металеві кільця виготовляють зі сталі або алюмінію. На них обов'язково вказана інформація про центр кільцювання (напр., якщо птах за кільцюваний у нашій країні кільцем УЦКП, то на ньому вказано — Ukraine Kiev), серію (A, B, C, ...) і порядковий номер кільця. Серія кільця, яка позначена великими літерами латинського алфавіту, означає його величину. В Україні найменшими є кільця серії А, а найбільшими — Р. Залізні кільця використовують для кільцювання великих птахів (які мають сильний дзьоб і можуть знімати або пошкоджувати їх) або водоплавних, особливо морських, оскільки від впливу солоні води алюміній зазнає корозії. Такі кільця виготовляють зі сплавів заліза або нержавіючої сталі.

Алюмінієві кільця (та кільця з його сплавів)

Кільця з чистого алюмінію мають низку переваг:

- легкість (мінімальна вага - всього 0,028 г), що важливо, зокрема, для дрібних видів птахів;

- відносна дешевизна виготовлення;

- ковкість (вони легко гнуться, тому їх легко затискати).

Недоліком таких кілець, як уже було сказано, є те, що вони певною мірою «слабкі» та легко піддаються корозії. Використання сплавів алюмінію вирішує проблему міцності та «тривалості життя» кілець без втрати їх легкості й ковкості. Тому сьогодні кільця виготовляють не з чистого алюмінію, а зі сплавів (напр., з магнієм) і використовують, в основному, для кільцювання дрібних «наземних» птахів — найчастіше, представників ряду горобцеподібних.

Залізні кільця (кільця зі сплавів заліза та нержавіючої сталі)

Ці кільця є дуже стійкими до корозії та пошкоджень і тому служать значно довше, але, порівняно з алюмінієвими, вони дорожчі. Навіть зазнаючи впливу морської води, кільця з нержавіючої сталі залишаються у доброму стані понад 10 років. У дуже солоному середовищі кільця, виготовлені зі сплавів заліза (напр., нікелю і хрому), є ще стійкішими.

Рекомендується використовувати кільця з номерами «від меншого до більшого» для полегшення роботи УЦКП.

Форма кілець

За формою металеві кільця бувають круглими (для більшості птахів), овальними (для гагар, пірникіз, буревісників і люриків *Alle alle*) та спеціальними «трикутними» (для алькових *Alcidae*).

В Україні використовують кільця круглої та овальної форми. Окрім форми, кільця відрізняються і своїми краями (C, U та Clip), від чого залежить спосіб їх затискання.

Обладнання, необхідне для кільцювання

Для правильного проведення кільцювання птахів необхідні спеціальні затискачі (рис. 4), а також «розтискачі» — пристосування, якими за потребою можна розігнути кільце. Затискачі для кілець є великими й малими. Зручність їх полягає в тому, що кожен отвір відповідає зовнішньому діаметру кільця певної серії і тому, в момент максимального затискання, навантаження на кільце розподіляється рівномірно, що дає змогу уникнути його деформації. Якщо ж кінці кілець заходять один за одного (рис. 5b), це може пошкодити цівку птаха. Замість спеціальних затискачів можна використовувати й звичайні плоскогубці, але в цьому випадку процес кільцювання птаха займе дещо більше часу і потребує більшої уважності та сконцентрованості кільцювальника.

Затискання кілець

Алюмінієві кільця (серій А і В) накладають на цівку та злегка затискають, щоб вони не злетіли з лапки. Далі за допомогою затискачів чи плоскогубців їх затискають до того

моменту, коли між краями кільця не буде щілини (рис. 5а): тільки так воно буде абсолютно безпечним для птахів. Рекомендується затискати кільця двічі, повертаючи затискач на 90°. Можна ці кільця й відразу затискати затискачем (рис. 6), але така маніпуляція потребує певних практичних навичок.

Якщо кільце браковане або його нерівномірно затискали, то між краями залишиться щілина, що є неприпустимим. Таке кільце слід розігнути і зняти. Серед кілець інколи трапляються «скручені» екземпляри. Якщо затиснути таке кільце на лапці, то в нього, крім щілини, будуть виступати ще й гострі краї, які можуть поранити шкіру на лапці. Тому, перед тим, як одягати таке кільце, необхідно виправити його форму за допомогою затискачів чи плоскогубців (рис. 7).

Дрібні алюмінієві кільця (серія А і В), через нестачу затискачів, інколи затискають пальцями. Такий спосіб затискання не можна вважати правильним, оскільки кінці кілець не дотикаються і залишається щілина (рис. 6с), яка може бути причиною різноманітних травм і навіть загибелі птаха. А якщо цей птах після кільцювання повторно опиняється в «павутинній» сітці, то в щілину може потрапити нитка (часто у кілька шарів) і розплутати його, не пошкодивши сітку, дуже важко.

Затискання U-подібних кілець проводиться у два етапи: спочатку кільце стискають так, щоб його кінці наблизилися (рис. 8а), а потім, повернувши затискач на 90°, стискають їх до кінця. Тільки тоді кінці кільця сходяться щільно і воно набуває правильної форми (рис. 8б).

Розгинання кілець

У деяких випадках виникає потреба зняти кільце з цівки птаха. Ця проста, на перший погляд, процедура насправді є потенційно дуже небезпечною для птахів. М'які алюмінієві кільця на лапках дрібних птахів рекомендують розгинати за допомогою міцної нитки й олівця, ручки чи просто пальців (рис. 9). Зрозуміло, що таку «операцію» потрібно виконувати двом особам — хтось однією рукою тримає птаха, фіксуючи його лапку другою, а інший — маніпулює з кільцем.

Рис. 9. Розгинання кілець
(за De Beer et al., 2001).

Таблиця 1

Розміри кілець Українського центру кільцювання птахів

Серія	Матеріал	Внутрішній діаметр, мм
A	Алюмінієвий сплав	2,0
B	Алюмінієвий сплав	2,5 або 2,8
C	Алюмінієвий сплав	3,3
Cs	Сталь	3,3
D	Сталь	5,25 або 5,5
E	Алюмінієвий сплав	4,2 або 4,3
Es	Сталь	4,2 або 4,3
F	Нержавіюча сталь	14,0
H	Алюмінієвий сплав	5,25 або 5,5
J	Алюмінієвий сплав	7,0
K	Нержавіюча сталь	7,0
L	Алюмінієвий сплав	11,0
N	Алюмінієвий сплав	16,0
P	Алюмінієвий сплав	26,0
R	Нержавіюча сталь	9,0
S	Нержавіюча сталь	22,0
T	Нержавіюча сталь	11,0
V	Нержавіюча сталь	19,0
W	Нержавіюча сталь	12,5 або 13,0
X	Нержавіюча сталь	16,0
Z	Алюмінієвий сплав	9,0

Систематичний список птахів та серії кілець для їх кільцювання, які використовуються Українським центром кільцювання птахів

Вид		Серія рекомендована (допустима)
РЯД ПІРНИКОЗОПОДІБНІ <i>PODICIPEDIFORMES</i>		
Родина Пірникозові <i>Podicipedidae</i>		
1.	Пірникоза мала <i>Podiceps ruficollis</i>	J
2.	Пірникоза чорношия <i>Podiceps nigricollis</i>	J
3.	Пірникоза сірощока <i>Podiceps grisegena</i>	L
4.	Пірникоза велика <i>Podiceps cristatus</i>	
РЯД ПЕЛІКАНОПОДІБНІ <i>PELECANIFORMES</i>		
Родина Бакланові <i>Phalacrocoracidae</i>		
5.	Баклан великий <i>Phalacrocorax carbo</i>	V
6.	Баклан чубатий <i>Phalacrocorax aristotelis</i>	V
РЯД ЛЕЛЕКОПОДІБНІ <i>CICONIIFORMES</i>		
Родина Чаплеві <i>Ardeidae</i>		
7.	Бугай <i>Botaurus stellaris</i>	W (N)
8.	Бугайчик <i>Ixobrychus minutus</i>	K
9.	Квак <i>Nycticorax nycticorax</i>	L
10.	Чепура велика <i>Egretta alba</i>	W (N)
11.	Чепура мала <i>Egretta garzetta</i>	L
12.	Чапля сіра <i>Ardea cinerea</i>	W (N)
13.	Чапля руда <i>Ardea purpurea</i>	W (N)
Родина Лелекові <i>Ciconiidae</i>		
14.	Лелека білий <i>Ciconia ciconia</i>	X (N)
15.	Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i>	X (N)
РЯД ГУСЕПОДІБНІ <i>ANSERIFORMES</i>		
Родина Качкові <i>Anatidae</i>		
16.	Гуска сіра <i>Anser anser</i>	S
17.	Гуска білолоба <i>Anser albifrons</i>	S
18.	Гуска мала <i>Anser erythropus</i>	S
19.	Гуменник <i>Anser fabalis</i>	S
20.	Лебідь-шипун <i>Cygnus olor</i>	P
21.	Крижень <i>Anas platyrhynchos</i>	F (L)
22.	Чирянка мала <i>Anas crecca</i>	J

Вид		Серія рекомендована (допустима)
23.	Нерозень <i>Anas strepera</i>	J
24.	Свищ <i>Anas penelope</i>	J
25.	Шилохвіст <i>Anas acuta</i>	J
26.	Чирянка велика <i>Anas querquedula</i>	J
27.	Широконоска <i>Anas clypeata</i>	J
28.	Попелюх <i>Aythya ferina</i>	W (L)
29.	Чернь білоока <i>Aythya nyroca</i> F	J
	Чернь білоока <i>Aythya nyroca</i> M	W (L)
30.	Чернь чубата <i>Aythya fuligula</i>	W (L)
31.	Гоголь <i>Vusephala clangula</i>	L
32.	Крех великий <i>Mergus merganser</i>	L
РЯД СОКОЛОПОДІБНІ FALCONIIFORMES		
Родина Скопові <i>Pandionidae</i>		
33.	Скопа <i>Pandion haliaeetus</i>	N
Родина Яструбові <i>Accipitridae</i>		
34.	Осоїд <i>Pernis apivorus</i>	L
35.	Шуліка рудий <i>Milvus milvus</i>	L
36.	Шуліка чорний <i>Milvus migrans</i>	L
37.	Лунь лучний <i>Circus pygargus</i>	K
38.	Лунь очеретяний <i>Circus aeruginosus</i> F; P	L
	Лунь очеретяний <i>Circus aeruginosus</i> M	K
39.	Яструб великий <i>Accipiter gentilis</i> M	L
	Яструб великий <i>Accipiter gentilis</i> F	N
40.	Яструб малий <i>Accipiter nisus</i> F; P	J (K)
	Яструб малий <i>Accipiter nisus</i> M	D
41.	Зимняк <i>Buteo lagopus</i>	N
42.	Канюк звичайний <i>Buteo buteo</i>	L
43.	Зміїд <i>Circaetus gallicus</i>	N
44.	Орел степовий <i>Aquila rapax</i>	N
45.	Підорлик великий <i>Aquila clanga</i>	N
46.	Підорлик малий <i>Aquila pomarina</i>	N
47.	Беркут <i>Aquila chrysaetos</i>	P
48.	Орлан-білохвіст <i>Haliaeetus albicilla</i>	P
Родина Соколові <i>Falconidae</i>		
49.	Балабан <i>Falco cherrug</i>	L
50.	Сапсан <i>Falco peregrinus</i>	L

Вид		Серія рекомендована (допустима)
51.	Підсоколик великий <i>Falco subbuteo</i>	K
52.	Підсоколик малий <i>Falco columbarius</i> F	K
	Підсоколик малий <i>Falco columbarius</i> M	D
53.	Кібчик <i>Falco vespertinus</i>	J
54.	Боривітер степовий <i>Falco naumanni</i>	Es (E)
55.	Боривітер звичайний <i>Falco tinnunculus</i>	J
РЯД КУРОПОДІБНІ GALLIFORMES		
Родина Тетерукові <i>Tetraonidae</i>		
56.	Тетерук <i>Lyrurus tetrix</i>	L
57.	Орябок <i>Tetrastes bonasia</i>	J
Родина Фазанові <i>Phasianidae</i>		
58.	Куріпка сіра <i>Perdix perdix</i>	K
59.	Перепілка <i>Coturnix coturnix</i>	D
РЯД ЖУРАВЛЕПОДІБНІ GRUIFORMES		
Родина Журавлеві <i>Gruidae</i>		
60.	Журавель сірий <i>Grus grus</i>	N
Родина Пастушкові <i>Rallidae</i>		
61.	Пастушок <i>Rallus aquaticus</i>	D
62.	Погонич звичайний <i>Porzana porzana</i>	D
63.	Погонич малий <i>Porzana parva</i>	Es
64.	Деркач <i>Crex crex</i>	H (D)
65.	Курочка водяна <i>Gallinula chloropus</i>	J
66.	Лиска <i>Fulica atra</i>	L
РЯД СИВКОПОДІБНІ CHARADRIIFORMES*		
Родина Сивкові <i>Charadriidae</i>		
67.	Сивка морська <i>Pluvialis squatarola</i>	D
68.	Сивка звичайна <i>Pluvialis apricaria</i>	D
69.	Пісочник великий <i>Charadrius hiaticula</i>	Cs
70.	Пісочник малий <i>Charadrius dubius</i>	Cs
71.	Пісочник морський <i>Charadrius alexandrinus</i>	Cs
72.	Чайка <i>Vanellus vanellus</i>	D
73.	Крем'яшник <i>Arenaria interpres</i>	Es
Родина Чоботарові <i>Recurvirostridae</i>		
74.	Кулик-довгоніг <i>Himantopus himantopus</i>	J
75.	Чоботар <i>Recurvirostra avosetta</i>	J

Вид		Серія рекомендована (допустима)
Родина Кулики-сороки <i>Haematopidae</i>		
76.	Кулик-сорока <i>Haematopus ostralegus</i>	K
Родина Баранцеві <i>Scolopacidae</i>		
77.	Коловодник лісовий <i>Tringa ochropus</i>	Es
78.	Коловодник болотяний <i>Tringa glareola</i>	Cs
79.	Коловодник великий <i>Tringa nebularia</i>	D
80.	Коловодник звичайний <i>Tringa totanus</i>	Es (D)
81.	Коловодник чорний <i>Tringa erythropus</i>	D
82.	Коловодник ставковий <i>Tringa stagnatilis</i>	Es
83.	Набережник <i>Actitis hypoleucos</i>	Cs
84.	Плавунець плоскодзьобий <i>Phalaropus fulicarius</i>	Cs
85.	Плавунець круглодзьобий <i>Phalaropus lobatus</i>	Cs
86.	Брижач <i>Phylomachus pugnax</i> F	Es
	Брижач <i>Phylomachus pugnax</i> M; P	D
87.	Побережник малий <i>Calidris minuta</i>	Cs/B
88.	Побережник білохвостий <i>Calidris temminckii</i>	Cs/B
89.	Побережник червоногрудий <i>Calidris ferruginea</i>	Cs
90.	Побережник чорногрудий <i>Calidris alpina</i>	Cs
91.	Побережник ісландський <i>Calidris canutus</i>	Es
92.	Побережник білий <i>Calidris alba</i>	Cs
93.	Побережник болотяний <i>Limicola falcinellus</i>	Cs
94.	Баранець малий <i>Limnocyptes minimus</i>	Cs
95.	Баранець звичайний <i>Gallinago gallinago</i>	Es
96.	Баранець великий <i>Gallinago media</i>	D
97.	Слуква <i>Scolopax rusticola</i>	K
98.	Кульон великий <i>Numenius arquata</i>	K
99.	Кульон середній <i>Numenius phaeopus</i>	J
100.	Грицик великий <i>Limosa limosa</i>	K
101.	Грицик малий <i>Limosa lapponica</i>	D
Родина Мартиніві <i>Laridae</i>		
102.	Мартин малий <i>Larus minutus</i>	Es
103.	Мартин звичайний <i>Larus ridibundus</i>	K (J)
104.	Мартин чорнокрилий <i>Larus fuscus</i>	K
105.	Мартин сріблястий <i>Larus argentatus</i>	T (L)
106.	Мартин жовтоногий <i>Larus cachinnans</i>	T (L)
107.	Мартин морський <i>Larus marinus</i>	T (L)

Вид		Серія рекомендована (допустима)
108.	Мартин сивий <i>Larus canus</i>	K
109.	Крячок чорний <i>Chlidonias niger</i>	Cs
110.	Крячок білокрилий <i>Chlidonias leucopterus</i>	Cs
111.	Крячок білощокий <i>Chlidonias hybrida</i>	Cs
112.	Крячок каспійський <i>Hydroprogne caspia</i>	K
113.	Крячок річковий <i>Sterna hirundo</i>	Es
114.	Крячок малий <i>Sterna albifrons</i>	Cs
РЯД ГОЛУБОПОДІБНІ COLUMBIFORMES		
Родина Голубові <i>Columbidae</i>		
115.	Припутень <i>Columba palumbus</i>	Z (K)
116.	Голуб-синяк <i>Columba oenas</i>	K
117.	Горлиця садова <i>Streptopelia decaocto</i>	D
118.	Горлиця звичайна <i>Streptopelia turtur</i>	D
РЯД ЗОЗУЛЕПОДІБНІ CUCULIFORMES		
Родина Зозулеві <i>Cuculidae</i>		
119.	Зозуля <i>Cuculus canorus</i>	D
РЯД СОВОПОДІБНІ STRIGIFORMES		
Родина Совові <i>Strigidae</i>		
120.	Пугач <i>Bubo bubo</i>	P
121.	Сова вухата <i>Asio otus</i>	L
122.	Сова болотяна <i>Asio flammeus</i>	L
123.	Совка <i>Otus scops</i>	J
124.	Сич волохатий <i>Aegolius funereus</i>	K
125.	Сич хатній <i>Athene noctua</i>	K
126.	Сичик-горобець <i>Glaucidium passerinum</i>	D
127.	Сова сіра <i>Strix aluco</i>	L
128.	Сова довгохвоста <i>Strix uralensis</i>	N
Родина Сипухові <i>Tytonidae</i>		
129.	Сипуха <i>Tyto alba</i>	L
РЯД ДРІМЛЮГОПОДІБНІ CAPRIMULGIFORMES		
Родина Дрімлюгові <i>Caprimulgidae</i>		
130.	Дрімлюга <i>Caprimulgus europaeus</i>	E
РЯД СЕРПОКРИЛЬЦЕПОДІБНІ APODIFORMES		
Родина Серпокрильцеві <i>Apodidae</i>		
131.	Серпокрилець чорний <i>Arus arus</i>	C

Вид		Серія рекомендована (допустима)
РЯД СИВОРАКШЕПОДІБНІ CORACIIFORMES		
Родина Сиворакшеві <i>Coraciidae</i>		
132.	Сиворакша <i>Coracias garrulus</i>	D
Родина Рибалочкові <i>Alcedinidae</i>		
133.	Рибалочка <i>Alcedo atthis</i>	C
Родина Бджолоїдкові <i>Meropidae</i>		
134.	Бджолоїдка <i>Merops apiaster</i>	D
РЯД ОДУДОПОДІБНІ UPUPIIFORMES		
Родина Одудові <i>Upupidae</i>		
135.	Одуд <i>Upupa epops</i>	E
РЯД ДЯТЛОПОДІБНІ PICIFORMES		
Родина Дятлові <i>Picidae</i>		
136.	Крутиголовка <i>Jynx torquilla</i>	C
137.	Жовна зелена <i>Picus viridis</i>	D
138.	Жовна сива <i>Picus canus</i>	D
139.	Жовна чорна <i>Dryocopus martius</i>	K
140.	Дятел звичайний <i>Dendrocopos major</i>	E
141.	Дятел сирійський <i>Dendrocopos syriacus</i>	E
142.	Дятел середній <i>Dendrocopos medius</i>	E
143.	Дятел білоспинний <i>Dendrocopos leucotos</i>	E
144.	Дятел малий <i>Dendrocopos minor</i>	B
145.	Дятел трипалий <i>Picoides tridactylus</i>	E
РЯД ГОРОБЦЕПОДІБНІ PASSERIFORMES		
Родина Ластівкові <i>Hirundinidae</i>		
146.	Ластівка берегова <i>Riparia riparia</i>	B
147.	Ластівка сільська <i>Hirundo rustica</i>	B
148.	Ластівка міська <i>Delichon urbica</i>	B
Родина Жайворонкові <i>Alaudidae</i>		
149.	Посмітюха <i>Galerida cristata</i>	C
150.	Жайворонек лісовий <i>Lullula arborea</i>	B
151.	Жайворонек польовий <i>Alauda arvensis</i>	C
Родина Плискові <i>Motacillidae</i>		
152.	Щеврик польовий <i>Anthus campestris</i>	B
153.	Щеврик лісовий <i>Anthus trivialis</i>	B
154.	Щеврик лучний <i>Anthus pratensis</i>	B
155.	Щеврик гірський <i>Anthus spinoletta</i>	B

Вид		Серія рекомендована (допустима)
156.	Плиска жовта <i>Motacilla flava</i>	B
157.	Плиска чорноголова <i>Motacilla feldegg</i>	B
158.	Плиска жовтоголова <i>Motacilla citreola</i>	B
159.	Плиска гірська <i>Motacilla cinerea</i>	B
160.	Плиска біла <i>Motacilla alba</i>	B
Родина Сорокопудові Laniidae		
161.	Сорокопуд терновий <i>Lanius collurio</i>	C
162.	Сорокопуд чорнолобий <i>Lanius minor</i>	E
163.	Сорокопуд сірий <i>Lanius excubitor</i>	Es
Родина Вивільгові Oriolidae		
164.	Вивільга <i>Oriolus oriolus</i>	E
Родина Шпаківі Sturnidae		
165.	Шпак звичайний <i>Sturnus vulgaris</i>	E
Родина Воронові Corvidae		
166.	Сойка <i>Garrulus glandarius</i>	H (D)
167.	Сорока <i>Pica pica</i>	J (K)
168.	Горіхівка <i>Nucifraga caryocatactes</i>	J (K)
169.	Галка <i>Corvus monedula</i>	J (K)
170.	Грак <i>Corvus frugilegus</i>	R (K)
171.	Ворона сіра <i>Corvus cornix</i>	R (K)
172.	Крук <i>Corvus corax</i>	N
Родина Омелюхові Bombycillidae		
173.	Омелюх <i>Bombycilla garrulus</i>	C
Родина Пронуркові Cinclidae		
174.	Пронурок <i>Cinclus cinclus</i>	Cs
Родина Волові очка Troglodytidae		
175.	Волове очко <i>Troglodytes troglodytes</i>	B
Родина Тинівкові Prunellidae		
176.	Тинівка альпійська <i>Prunella collaris</i>	C
177.	Тинівка лісова <i>Prunella modularis</i>	B
Родина Кропив'янкові Sylviidae		
178.	Кобилочка солов'їна <i>Locustella luscinioides</i>	B
179.	Кобилочка річкова <i>Locustella fluviatilis</i>	B
180.	Кобилочка-цвіркун <i>Locustella naevia</i>	B
181.	Очеретянка прудка <i>Acrocephalus paludicola</i>	B
182.	Очеретянка лучна <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	B

Вид		Серія рекомендована (допустима)
183.	Очеретянка індійська <i>Acrocephalus agricola</i>	В
184.	Очеретянка чагарникова <i>Acrocephalus palustris</i>	В
185.	Очеретянка ставкова <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	В
186.	Очеретянка велика <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	С
187.	Берестянка звичайна <i>Hippolais icterina</i>	В
188.	Кропив'янка рябогруда <i>Sylvia nisoria</i>	С
189.	Кропив'янка чорноголова <i>Sylvia atricapilla</i>	В
190.	Кропив'янка садова <i>Sylvia borin</i>	В
191.	Кропив'янка сіра <i>Sylvia communis</i>	В
192.	Кропив'янка прудка <i>Sylvia curruca</i>	В
193.	Вівчарик весняний <i>Phylloscopus trochilus</i>	А
194.	Вівчарик-ковалик <i>Phylloscopus collybita</i>	А
195.	Вівчарик жовтобровий <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	А
196.	Вівчарик зелений <i>Phylloscopus trochiloides</i>	А
Родина Золотомушкові <i>Regulidae</i>		
197.	Золотомушка жовточуба <i>Regulus regulus</i>	А
198.	Золотомушка червоначуба <i>Regulus ignicapillus</i>	А
Родина Мухоловкові <i>Muscicapidae</i>		
199.	Мухоловка строката <i>Ficedula hypoleuca</i>	А
200.	Мухоловка білошия <i>Ficedula albicollis</i>	А
201.	Мухоловка мала <i>Ficedula parva</i>	А
202.	Мухоловка сіра <i>Muscicapa striata</i>	В
203.	Трав'янка лучна <i>Saxicola rubetra</i>	В
204.	Трав'янка чорноголова <i>Saxicola torquata</i>	В
205.	Кам'янка звичайна <i>Oenanthe oenanthe</i>	В
206.	Скеляр строкатий <i>Monticola saxatilis</i>	Е
207.	Скеляр синій <i>Monticola solitarius</i>	Е
208.	Горихвістка звичайна <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	В
209.	Горихвістка чорна <i>Phoenicurus ochruros</i>	В
210.	Вільшанка <i>Erithacus rubecula</i>	В
211.	Соловейко західний <i>Luscinia megarhynchos</i>	В
212.	Соловейко східний <i>Luscinia luscinia</i>	В
213.	Синьошийка <i>Luscinia svecica</i>	В
214.	Чикотень <i>Turdus pilaris</i>	Е
215.	Дрізд гірський <i>Turdus torquatus</i>	Е
216.	Дрізд чорний <i>Turdus merula</i>	Е

Вид		Серія рекомендована (допустима)
217.	Дрізд білобровий <i>Turdus iliacus</i>	С
218.	Дрізд співочий <i>Turdus philomelos</i>	С
219.	Дрізд-омелюх <i>Turdus viscivorus</i>	Е
Родина Суторові Paradoxornithidae		
220.	Синиця вусата <i>Panurus biarmicus</i>	В
Родина Довгохвості синиці Aegithalidae		
221.	Синиця довгохвоста <i>Aegithalos caudatus</i>	А
Родина Синицеві Paridae		
222.	Ремез <i>Remiz pendulinus</i>	В
223.	Гаїчка болотяна <i>Parus palustris</i>	В
224.	Гаїчка-пухляк <i>Parus montanus</i>	В
225.	Синиця чубата <i>Parus cristatus</i>	В
226.	Синиця чорна <i>Parus ater</i>	В
227.	Синиця блакитна <i>Parus caeruleus</i>	В
228.	Синиця біла <i>Parus cyanus</i>	В
229.	Синиця велика <i>Parus major</i>	В
Родина Повзикові Sittidae		
230.	Повзик <i>Sitta europaea</i>	С
Родина Підкоришникові Certhiidae		
231.	Підкоришник звичайний <i>Certhia familiaris</i>	А
232.	Підкоришник короткопалий <i>Certhia brachydactyla</i>	А
Родина Горобцеві Passeridae		
233.	Горобець хатній <i>Passer domesticus</i>	С
234.	Горобець польовий <i>Passer montanus</i>	В
Родина В'юркові Fringillidae		
235.	Зяблик <i>Fringilla coelebs</i>	В
236.	В'юрок <i>Fringilla montifringilla</i>	В
237.	Щедрик <i>Serinus serinus</i>	В
238.	Зеленяк <i>Chloris chloris</i>	Сs
239.	Чиж <i>Spinus spinus</i>	В
240.	Щиглик <i>Carduelis carduelis</i>	В
241.	Коноплянка <i>Acanthis cannabina</i>	В
242.	Чечітка гірська <i>Acanthis flavirostris</i>	В
243.	Чечітка звичайна <i>Acanthis flammea</i>	В
244.	Чечітка біла <i>Acanthis hornemanni</i>	В
245.	Чечевиця <i>Carpodacus erythrinus</i>	В

Вид		Серія рекомендована (допустима)
246.	Шишкар сосновий <i>Loxia pytiopsittacus</i>	С
247.	Шишкар ялиновий <i>Loxia curvirostra</i>	С
248.	Снігур <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	В
249.	Костоґриз <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Cs
Родина Вівсянкові <i>Emberizidae</i>		
250.	Просянка <i>Emberiza calandra</i>	С
251.	Вівсянка звичайна <i>Emberiza citrinella</i>	С
252.	Вівсянка очеретяна <i>Emberiza schoeniclus</i>	В
253.	Вівсянка садова <i>Emberiza hortulana</i>	В

F — female (самка)

M — male (самець)

P — pull (пташеня)

* Якщо кільцювати птахів, перебування яких пов'язане з морем, алюмінієвими кільцями, то слід пам'ятати, що таке кільце рекомендовано одягати вище колінного суглоба.

Звіт кільцювальника в УЦКП

(за зразок взятий реєстровий листок «Пам'ятка мітчика птахів», підготований УЦКП)
наприклад, Серія В 008001-008100

1	2	3	4	5	6	7	8	9
№ п/п	номер кільця	дата кільцювання	видова назва	стать	вік	примітки	Місце кільцювання	Кільцювальник
1	008001							
2	008002							
3	008003							

99	008099							
100	008100							

Під час підготовки публікації значну допомогу надав директор УЦКП, к.б.н. А. М. Полуда, за що висловлюємо йому подяку.

Бюлетень Українського центру кільцювання птахів. — Київ: Інститут зоології НАН України, 2000.
— № 1. — 12 с.

- Виноградова Н. В., Дольник В. Р., Ефремов В. Д., Паевский В. А. Определение пола и возраста воробьиных птиц фауны СССР. Справочник. — М.: Наука, 1976. — 189 с.
- Информационные материалы Рабочей группы по куликам. — М., 1999. — № 12. — С. 17-18.
- Лебедева Е. А. О цветном мечении куликов в Европе // Информационные материалы Рабочей группы по куликам. — М., 2003. — № 16. — С. 38-45.
- Систематичний список птахів та серії кілець Українського центру кільцювання, які використовуються для їх кільцювання / Західно-Українська орнітологічна станція: напрями і результати діяльності. — Львів: ЄвроСвіт, 2002. — С. 72-78.
- Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України. — Київ-Львів, 2000. — 44 с. (<http://proeco.visti.net/naturalist/help/ordict.htm>)
- Шидловський І. В. Що і чим кільцювати // Інформаційні матеріали Західного відділення Українського орнітологічного товариства. Орішок / Ред. А. Бокотей та ін. — Дрогобич, 1997. — Вип. 8. — С. 28-31.
- Busse P. Bird station manual. — Gdansk, 2000. — 264 p.
- De Beer S., Lockwood G. M., Raijmakers J. H. F. A., Raijmakers J. M. H., Scott W. A., Oschadleus H. D., Underhill L. G. (eds). SAFRING Bird Ringing Manual. — Cape Town: Avian Demogrphy Unit, University of Cape Town, 2001. — ADU Guide 5. — 132 p.
- Redfern C. P. F., Clark J. A. Ringer's Manual. —Thetford: BTO, 2001. — 270 p.
<http://www.birdrings.eu>
<http://www.porzana.co.uk>